

Műhelytanulmányok 144.

2022. július

Lakócai Csaba

A KORONAVÍRUS-JÁRVÁNYRA ADOTT ADÓPOLITIKAI

VÁLASZOK FISKÁLIS JELLEGZETESSÉGEI

AZ OECD ORSZÁGAIBAN

MT

ELKH Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont
Világgazdasági Intézet

Műhelytanulmányok 144. (2022) 1–25. 2022. július

A koronavírus-járványra adott adópolitikai válaszok fiskális jellegzetességei az OECD országokban

Szerző:

Lakócai Csaba

tudományos segédmunkatárs

ELKH Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont
Világgazdasági Intézet

email: lakocai.csaba@krtk.hu

Minden itt kifejtett vélemény és következtetés a szerző sajátja, mely nem minden esetben tükrözi az ELKH KRTK, illetve a Világgazdasági Intézet kutatóinak véleményét

ISBN 978-963-301-717-3

ISSN 1417-2720

A koronavírus-járványra adott adópolitikai válaszok fiskális jellegzetességei az OECD országokban

Lakócai Csaba¹

Összefoglaló

A 2020 elején kezdődő és jelenleg is tartó világjárvány valamennyi országot érintette mind egészségügyileg, mind pedig gazdaságilag. A kormányok világszerte különböző intézkedéseket hoztak a járványhelyzet és az általa okozott recesszió hatásainak kezelése érdekében. Ezek között talán az adópolitikai intézkedések azok, amelyek országonként a legeltérőbbek. Egyes adófajtákat – mint például a nagyvállalati adókat, személyi jövedelemadókat, társadalombiztosítási járulékokat, bizonyos környezetvédelmi adókat és járulékokat stb. – néhány helyen emelték, míg máshol csökkentették. Jelen tanulmányban bizonyos országváltozók (pl. kormányzati struktúra, fiskális centralizáció/decentralizáció stb.), az adópolitikai intézkedések fajtái, valamint az adópolitikai intézkedések hatásai közötti összefüggésekkel foglalkozom, kapcsolatvizsgálati módszereket (regresszió- és asszociációelemzés), illetve adatvizualizációs technikákat alkalmazva. A vizsgált országok köre az OECD 37 tagja, amelyekre a vizsgálatba bevont változóadatok elérhetőek 2021-es évközi állapotok szerint. Az eredmények alapján viszonylag kevés és korlátozott összefüggés mutatható csak ki ebben az országcsoportban.

JEL: C14; H12; H20; H30; H71; Y10

Tárgyszavak: adópolitika, fiskális politika, járványhelyzet, OECD, statisztikai kapcsolatvizsgálat

Bevezetés

A 2020 elején kitört világjárvány egy évtizedek óta tartó globális kihívásokkal teli időszakban érte az emberiséget. A legfontosabb ilyen kihívások közé tartozik egyebek mellett a klímaváltozás és környezetszennyezés, az öregedő társadalom (a fejlett országokban), az ismétlődő és rendszerszintű piaci recessziók, a nagyvállalatok

¹ tudományos segédmunkatárs, ELKH Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Világgaazdasági Intézet, Tóth Kálmán utca 4, H-1097 Budapest, Hungary. Email: lakocai.csaba@krtk.hu

adóelkerülése és a nemzetközi offshore botrányok, a terrorizmus finanszírozásának veszélye, vagy éppen a digitalizáció és robotizáció által teremtett új helyzet (IMF, 2021; OECD, 2021/1). A pandémia alatti válságkezelést, illetve az az utáni helyreállást segíteni hivatott (hosszabb távú) fiskális intézkedések során a döntéshozóknak tekintettel kell lenniük a gazdasági szerkezetváltás évtizedek óta egyre sürgetőbb szükségére, minthogy a járvány által előidézett válság megoldása nem választható külön a többi globális kihívásra adandó választól (OECD, 2021/2). Másként fogalmazva nem a világjárvány előtti állapotok visszaállítása, hanem egy, a fenntarthatóság gazdasági, társadalmi és környezeti szempontjainak megfelelő átmenet biztosítása tekintendő célnak. A gazdasági átmenet előrelátó válságkezeléssel történő előmozdításának szempontja az Európai Unió szakpolitikai kommunikációjában is megjelenik (European Commission, 2021).

A járványhelyzet közvetlen gazdasági hatásait kezelni hivatott intézkedési lehetőségek közül a világjárvány első évében az adópolitikai válaszok voltak a legjelentősebbek. A Világbank 2021. eleji felmérése szerint az adópolitikai intézkedések száma és diverzitása a világ országaiban sztochasztikus összefüggést mutat a rendelkezésre álló pénzügyi forrásokkal, vagyis a formális gazdasági fejlettséggel (World Bank, 2021). Általában a gazdagabb országok kormányai jobban megengedhetik a szofisztikált gazdasági intézkedések bevezetését, mint a szegényebb és függő gazdaságok (IMF, 2021). Ezt mutatja, hogy az OECD-n kívüli és fejlődő országokban a legjellemzőbb (és sokszor egyetlen) intézkedés az adóhalasztás lehetővé tétele volt (Zeidy, 2020).

Nobilis (2021) megállapítása szerint az elmúlt évtizedekben (a járványt megelőzően) a globalizáció hatására kiéleződő országok közötti verseny következtében általános tendencia volt a vállalati és személyi jövedelemadók csökkentése, illetve a fogyasztást terhelő adók növelése, bár a 2008-as válságot követően ez valamelyest mérséklődött. A 2020-as világjárvány ebben a tekintetben (is) egy újabb töréspontot jelent; a járványhelyzetre hozott adópolitikai válaszingtézkedések nemcsak egyes (földrajzi elhelyezkedés és/vagy jóléti rendszer szerinti) országcsoportok között, hanem azokon belül, országonként is heterogén tendenciákat mutatnak.

A fiskális gazdasági intézkedések között egyaránt találhatók hasonlóságok és különbségek az egyes országokban. Például bizonyos személyi vagy kisvállalati

adójárulékok fizetését a legtöbb országban felfüggesztették, vagy akár el is törölték a pandémia idejére, ugyanakkor néhány helyen rendkívüli adófajtákat is bevezettek. A kívánatos gazdasági válságkezelési módok természetesen országspecifikus szempontoktól függnének, ezért szükségképpen eltérőek (OECD, 2021/3). Például a főleg turizmustól függő gazdaságokban jellemző volt az idegenforgalmi adók (részleges vagy teljes) eltörlése az első járványévben (Zeidy, 2020). Az, hogy a fiskális intézkedések különbözősége összességében mennyiben magyarázható bizonyos országtényezőkkel és mennyiben véletlenszerű, további empirikus kutatást igénylő kérdés, amellyel részben a jelen tanulmány is foglalkozik.

Egy másik kérdés, amely már a járványhelyzetet megelőzően is akadémiai-szakmai viták keretében állt az elmúlt évtizedekben, az a közigazgatási és a fiskális centralizáció vagy decentralizáció megítélése, vagyis hogy az államok alatti önkormányzatok mekkora hatáskörrel rendelkeznek egyes szakpolitikákban, és ehhez mekkora források állnak a rendelkezésükre. A szakirodalom egy része úgy érvel, hogy a demokratikus kormányzáshoz a lehető legközelebb kell vinni a kormányzat szintjét az emberekhez egészen addig, amíg a közszolgáltatások nyújtásához a helyi igények szerint leghatékonyabban tudják felhasználni az erőforrásokat (Ivanyna – Shah, 2012).

A járvány egy olyan új és rendkívüli szükséghelyzetet teremtett, amelyben átértékelődtek a prioritások közigazgatási és költségvetési tekintetben tulajdonképpen a világon mindenhol, jóllehet országoként eltérő módon és mértékben, és ez kihatással lehetett a járványhelyzetben hozott adópolitikai intézkedésekre is. Jelen tanulmány két kutatási kérdést vizsgál meg empirikusan, statisztikai adatokon keresztül az OECD-országok körében:

1. A járványhelyzetre adott egyes adópolitikai válaszok mennyiben függnének össze a járványidőszak előtti fiskális centralizációval/decentralizációval?
2. A járványhelyzetre adott egyes adópolitikai válaszok mennyiben függnének össze az intézkedések által elért közvetlen hatásokkal?

A vizsgált időszak a világjárvány első egy éve. A vizsgált országok körét azért szűkítettem le a 37 OECD-tagországra, mert több adópolitikai változónál csak ezekre áll rendelkezésre adat. Fontos megjegyezni ezért, hogy az elemzés során kapott eredmények

és az azok alapján levont következtetések nem feltétlenül reprezentatívak a világ összes országának tekintetében, hanem csak egy országcsoportra vonatkoznak.

A következő részben bemutatom az adatforrásokat és a vizsgált változókat, illetve az elemzéshez alkalmazott módszereket. Ezt követően az elemzés eredményeit ismertetem, amelyeket végül az összegzés részben foglalok össze, rámutatva további lehetséges kutatási irányokra.

Felhasznált adatállományok, vizsgált változók és alkalmazott módszertan

Az elemzéshez használt adatállomány összeállítása három fő adatforrásból történt. Ezek a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD), a Nemzetközi Valutaalap (IMF) és a Világbank adatbázisai. Az elemzésbe bevont változókat az 1. táblázat foglalja össze.

1. táblázat: Az elemzéshez használt változók

<i>Változó</i>	<i>Év</i>	<i>Megjegyzés</i>	<i>Forrás</i>
közigazgatási-kormányzati berendezkedés	2020	unitárius vagy föderális (dummy változó)	internetes lexikonok
méret	2020	km ²	internetes lexikonok
lakosság	-	fő (tízezres értékig kerekítve)	járvány előtti utolsó népességszámok
GDP/fő	2019	vásárlóerő paritáson, nemzetközi dollárban	Világbank
önkormányzati/regionális adóbevételek relatív nagysága	2018	az önkormányzati és regionális kormányzati adóbevételek %-os nagysága az összes kormányzati adóbevételhez képest	OECD
fiskális decentralizációs mutató	2018	komplex mutató, amely a kormányzati szintek bevételei mellett azok eszközállományát, kompetenciáit, illetve államháztartási súlyát is figyelembe veszi (Lledó et al., 2020); 0-1 közötti skálán kifejezett érték	IMF
új adó a járványhelyzet alatt	2020	igen vagy nem (dummy változó)	OECD
egészségügyi adók	2020	nőttek-e vagy nem (dummy változó)	OECD
környezetvédelmi adók	2020	nőttek-e vagy nem (dummy változó)	OECD
személyi jövedelemadók	2020	csökkentek-e vagy nem (dummy változó)	OECD
nagyvállalati adók	2020	csökkentek-e vagy nem (dummy változó)	OECD
intézkedések célzottsága (<i>targetability</i>)	2020	azt mutatja, hogy milyen mértékben teszik lehetővé az intézkedések konkrét üzleti vagy lakossági csoportok közvetlen megcélzását; 0-1 közötti skálán kifejezett érték	World Bank (2021)
intézkedések hatásideje (<i>speed</i>)	2020	azt mutatja, mennyi idő telt el az intézkedések bevezetése és a kívánt hatás elérése között; 0-1 közötti skálán kifejezett érték	World Bank (2021)
visszaélések megelőzhetősége (<i>abuse resistance</i>)	2020	azt mutatja, mennyire könnyű ellenőrizni az intézkedésekkel történő visszaéléseket; 0-1 közötti skálán kifejezett érték	World Bank (2021)

Lakócai Csaba / A koronavírus-járványra adott adópolitikai válaszok fiskális jellegzetességei
az OECD országában

intézkedések megfizethetősége (<i>affordability</i>)	2020	azt mutatja, hogy az intézkedések mennyire terhelik meg a költségvetést; 0-1 közötti skálán kifejezett érték	World Bank (2021)
költségek kiszámíthatósága (<i>predictability and cost control</i>)	2020	azt mutatja, hogy az intézkedések összköltsége mennyire kalkulálható ki előre; 0-1 közötti skálán kifejezett érték	World Bank (2021)
intézkedések kiterjeszthetősége (<i>scalability</i>)	2020	azt mutatja, hogy az intézkedések mennyire könnyen terjeszthetők ki szükség szerint; 0-1 közötti skálán kifejezett érték	World Bank (2021)
intézkedések visszavonhatósága (<i>reversibility</i>)	2020	azt mutatja, hogy mennyire egyszerűen vonhatók vissza az intézkedések anélkül, hogy gazdasági problémát okoznának; 0-1 közötti skálán kifejezett érték	World Bank (2021)
intézkedések kivitelezésének adminisztratív egyszerűsége (<i>administrative ease</i>)	2020	azt mutatja, hogy az intézkedéseket mennyire könnyű a meglévő intézményi keretek között kivitelezni; 0-1 közötti skálán kifejezett érték	World Bank (2021)

Forrás: saját szerkesztés

Az 1. táblázatban szereplő változók közül az, hogy a járványidőszakban változtattak-e egyes adópolitikákon, valamint az utolsó nyolc változó eredményváltozóként szerepelnek. Az utóbbiak a Világbank által kidolgozott és alkalmazott ún. fiskális politikai értékelési keret (*fiscal policy assessment framework*) szakpolitikai dimenzióinak értékelési kritériumai.² Ezeknek az értékei folytonos változókként 0 és 1 közötti skálán jelennek meg, ahol a 0 érték azt jelenti, hogy az adott országban bevezetett intézkedések az adott kritériumnak egyáltalán nem felelnek meg, míg az 1-es érték azt jelenti, hogy maximálisan megfelel. A Világbank vonatkozó tanulmányában hangsúlyozzák, hogy ez az értékelési keret az országok közötti összehasonlítást teszi lehetővé a fiskális politikai intézkedések jellegének tekintetében, ugyanakkor az intézkedések ténylegesen társadalmi és gazdasági hatásai országspecifikusak, ezért azokat csak az egyes országok saját kontextusában lehet megítélni (World Bank, 2021).

Módszertani szempontból adatvizualizációs eszközökkel, valamint asszociációs és korrelációs kapcsolatanalízissel vizsgálom meg a változók közötti összefüggések meglétét

² A fiskális politikai értékelési keretnek van még egy kilencedik értékelési kritériuma is, az ún. „egészségügyi intézkedésekhez történő alkalmazkodási képesség” (*resilience to health measures*), amely azt mutatja, hogy a járványhelyzet idején bevezetett fiskális intézkedések mennyire alkalmazhatók a rendkívüli egészségügyi előírások és szabályok mellett. Mivel ez a változó a vizsgált 37 esetről 35-ben 1-es (vagyis maximális) értéket vesz fel, kihagytam az elemzésből.

vagy hiányát. Az adatvizualizációhoz Power BI programot, az asszociáció- és korrelációelemzéshez pedig XLSTAT és SPSS szoftvert használtam.

Az elemzéshez használt teljes adatállomány a *Függelék* részben látható.

Eredmények

Először a kormányzati berendezkedés és egyes adópolitikai intézkedések jellege közötti összefüggést vizsgálom kategorikus változóként. Az OECD 37 tagországa közül 29 unitárius berendezkedésű, 8 pedig föderális.

A 2. táblázatban látható az országok megoszlása a kormányzati berendezkedés alapján, valamint aszerint, hogy a járványidőszak első évében vezettek-e be új adót a járványhelyzettel összefüggésben vagy nem. Látható, hogy a két szempont szerinti megoszlás között nincs jelentős különbség; 9 unitárius és 2 föderális kormányzatú országban vezettek be új adót, míg 20 unitárius és 6 föderális országban nem.

2. táblázat: Az OECD országai kormányzati berendezkedés és a járványhelyzettel összefüggő új adónem megléte vagy hiánya szerint

	<i>közigazgatási berendezkedés</i>	
	<i>unitárius</i>	<i>föderális</i>
<i>bevezettek új adót</i>	Görögország, Hollandia, Kolumbia, Lengyelország, Luxembourg, Magyarország, Olaszország, Svédország, Törökország	Belgium, Kanada
<i>nem vezettek be új adót</i>	Csehország, Chile, Dél-Korea, Dánia, Egyesült Királyság, Észtország, Finnország, Franciaország, Írország, Izland, Izrael, Japán, Lettország, Litvánia, Norvégia, Portugália, Spanyolország, Szlovákia, Szlovénia, Új-Zéland	Ausztrália, Ausztria, Egyesült Államok, Mexikó, Németország, Svájc

Saját szerkesztés

Az adópolitikai válaszok tekintetében vizsgálható még az is, hogy néhány, már meglévő adótípus hogyan változott; nőttek, csökkentek, vagy esetleg nem változtak az adott időszakban. Négy adótípust vizsgállok; az egészségügyi adók (*health-related taxes*) és a környezetvédelmi adók (*environmentally-related taxes*) esetében azt néztem meg, hogy azok mely országban nőttek, és melyekben nem változtak, míg a személyi jövedelemadók

(*personal income taxes*, röviden: PIT) és a nagyvállalati jövedelemadók (*corporate income taxes*, röviden: CIT) esetében azt, hogy hol csökkentek és hol nem.³ Az adatok az OECD 2021. év eleji felméréséből (*Inclusive Framework on Base Erosion and Profit Shifting*) származnak.

Olyan adótípusokat vizsgállok, amelyek a járványhelyzet hatására változhattak, ugyanakkor nemcsak a válságkezelés rövid távú célját, hanem a gazdasági szerkezetváltás szükségének fentebb említett hosszú távú szempontjait is szolgál(hat)ják. A környezetvédelmi adók ezért kerültek be az elemzésbe. Ennek az adófajtának – a többitől eltérően – az elsődleges célja nem a költségvetési bevételyszerzés, hanem a gazdasági tevékenységek jellegének befolyásolása környezetpolitikai célok mentén (Nobilis, 2021). Az egészségügyi adók (esetleges) változásának vizsgálata magától értetődő a téma szempontjából, mivel a gazdasági recessziót az egészségügyi helyzet váltotta ki. A személyi és a nagyvállalati jövedelemadók esetében – szemben az előbbi két adótípussal – azt nézem meg, hogy azok (tovább) csökkentek-e az első járványévben. Ennek oka, hogy a járványt megelőzően több évtizedesen globális tendencia volt – mint a *Bevezetésben* szó volt róla – a tőke- és munkajövedelmet érintő adóterhek globális versenyképességi szempontok miatt csökkentése (*Ibid*). A járványhelyzettel járó lezárások természetesen ebben a tekintetben is újfajta helyzetet jelentettek, amelyre a különböző struktúrájú, de a globalizációtól továbbra is függő nemzetgazdaságok eltérően válaszoltak.

A 3., 4., 5. és 6. táblázatokban látható, hogy mind a négy vizsgált adótípus esetében azok az országok vannak többségben, amelyeknél nem történt változás. Ez elmondható mind az unitárius, mint a föderális kormányzatú országok csoportjára, ugyanakkor az utóbbiak között arányaiban még kevesebb az olyan ország, ahol változtattak a meglévő adórátán, ami nem meglepő, hiszen a föderalizált országokban az adópolitikai változtatásokhoz általában erősebb konszenzusra van szükség a kormányzati szintek

³ Hangsúlyos, hogy az említett adónemeknek csak a részleges változását vizsgálom – az OECD adópolitikai kérdőívének eredményei alapján –, és nem azt, hogy azok összességében hogyan változtak költségvetési szempontból. Ha például egy országban csökkentették a személyi jövedelemadót mondjuk a legalsó jövedelmű csoport körében, ugyanakkor a legfelső jövedelmű csoport esetében nőtt az adórátája, akkor az elemzésben azokhoz sorolom az adott országot, ahol csökkentették a személyi jövedelemadót, mivel az részben valóban csökkent.

között. (A nagyvállalati jövedelemadók esete kivétel, mivel azt három föderális országban is csökkentették.)

3. táblázat: Az OECD országai kormányzati berendezkedés, illetve aszerint, hogy az első járványévben nőttek-e vagy nem az egészségügyi adók

	közigazgatási berendezkedés	
	unitárius	föderális
egészségügyi adók nőttek	Csehország, Észtország, Finnország, Lettország, Magyarország, Olaszország, Svédország, Szlovénia	Belgium
egészségügyi adók nem nőttek	Chile, Dánia, Dél-Korea, Egyesült Királyság, Franciaország, Görögország, Hollandia, Kolumbia, Írország, Izland, Izrael, Japán, Lengyelország, Litvánia, Luxemburg, Norvégia, Portugália, Spanyolország, Szlovákia, Törökország, Új-Zéland	Ausztrália, Ausztria, Egyesült Államok, Kanada, Mexikó, Németország, Svájc

Saját szerkesztés

4. táblázat: Az OECD országai kormányzati berendezkedés, illetve aszerint, hogy az első járványévben nőttek-e vagy nem a környezetvédelmi adók

	közigazgatási berendezkedés	
	unitárius	föderális
környezetvédelmi adók nőttek	Dánia, Egyesült Királyság, Finnország, Hollandia, Írország, Lettország, Portugália, Svédország	Ausztria, Németország
környezetvédelmi adók nem nőttek	Chile, Csehország, Dél-Korea, Észtország, Franciaország, Görögország, Kolumbia, Izland, Izrael, Japán, Lengyelország, Litvánia, Luxemburg, Magyarország, Norvégia, Spanyolország, Szlovákia, Szlovénia, Törökország, Új-Zéland	Ausztrália, Belgium, Egyesült Államok, Kanada, Mexikó, Svájc

Saját szerkesztés

5. táblázat: Az OECD országai kormányzati berendezkedés, illetve aszerint, hogy az első járványévben csökkentek-e vagy nem a személyi jövedelemadók

	közigazgatási berendezkedés	
	unitárius	föderális
személyi jövedelemadók csökkentek	Görögország, Hollandia, Írország, Izland, Norvégia	Ausztria
személyi jövedelemadók nem csökkentek	Chile, Csehország, Dánia, Dél-Korea, Észtország, Finnország, Franciaország, Kolumbia, Izrael, Japán, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Luxemburg, Magyarország, Norvégia	Ausztrália, Belgium, Egyesült Államok, Kanada, Mexikó, Németország, Svájc

Lakócai Csaba / A koronavírus-járványra adott adópolitikai válaszok fiskális jellegzetességei
az OECD országokban

	Olaszország, Portugália, Spanyolország, Svédország, Szlovákia, Szlovénia, Törökország, Új-Zéland	
--	--	--

Saját szerkesztés

6. táblázat: Az OECD országai kormányzati berendezkedés, illetve aszerint, hogy az első járványévben csökkentek-e vagy nem a nagyvállalati adók

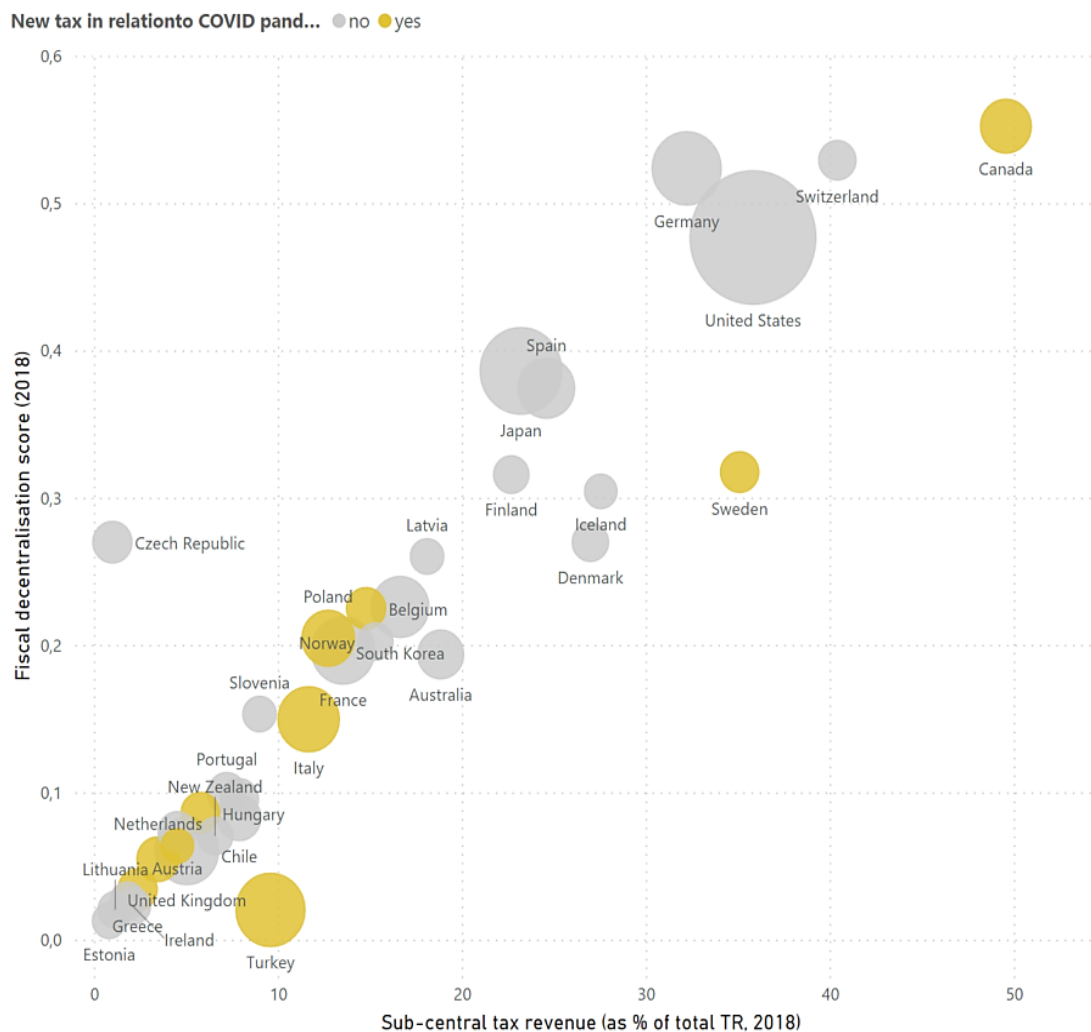
	közigazgatási berendezkedés	
	unitárius	föderális
<i>nagyvállalati jövedelemadók csökkentek</i>	Chile, Franciaország, Kolumbia, Izland, Litvánia, Új-Zéland	Ausztrália, Kanada, Mexikó
<i>nagyvállalati jövedelemadók nem csökkentek</i>	Csehország, Dánia, Dél-Korea, Egyesült Királyság, Észtország, Finnország, Görögország, Írország, Izrael, Japán, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Luxemburg, Magyarország, Norvégia, Olaszország, Portugália, Spanyolország, Svédország, Szlovákia, Szlovénia, Törökország	Ausztria, Belgium, Egyesült Államok, Németország, Svájc

Saját szerkesztés

A fenti esetekben bemutatott országcsoportosítási szempontok (mint kategorikus változók) között nincs statisztikailag szignifikáns kapcsolat. Az alábbiakban a kormányzati berendezkedés helyett az önkormányzati és regionális adóbevételek relatív nagyságát és a fiskális decentralizációs mutatót – mint folytonos kvantitatív változókat – veszem magyarázóváltozóknak. Az eredményváltozók maradtak a 2–6. táblázatokban szereplő adópolitikai országcsoportosítási szempontok. A kapcsolatok vizsgálatához ebben az esetben pontdiagramokat használtam adatvizualizációs eszközként.

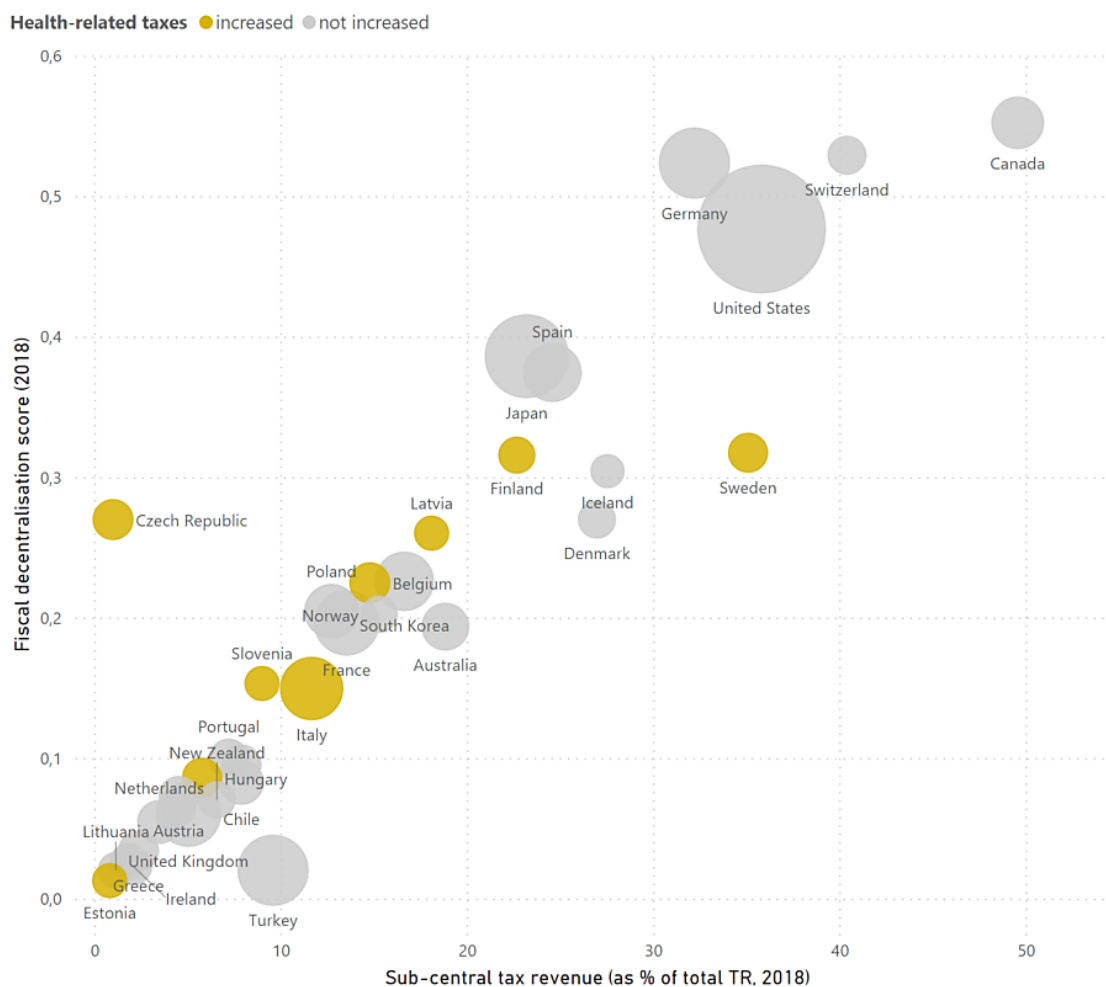
Az 1–5. ábrákon látható, hogy az állam alatti kormányzati szintek adóbevételeinek relatív nagysága, illetve fiskális decentralizáció mutatója között erős korreláció van. Ugyanakkor az is látható, hogy a vizsgált adópolitikai válaszok összességében nem nagyon függenek ezektől a mutatóktól sem, bár kimondottan magas értékekkel rendelkező országokban csak kevés esetben vezettek be változtatásokat, míg az alacsonyabb vagy közepes értékű országok között több példa akad az adópolitikai változtatásokra. A pontdiagramokon szereplő körök nagysága a népességszámmal arányos, amely szintén kevés összefüggést mutat az adópolitikai válaszokkal.

1. ábra: Fiskális centralizáció/decentralizáció és az első járványévben bevezetett új adók megléte vagy hiánya az OECD országokban

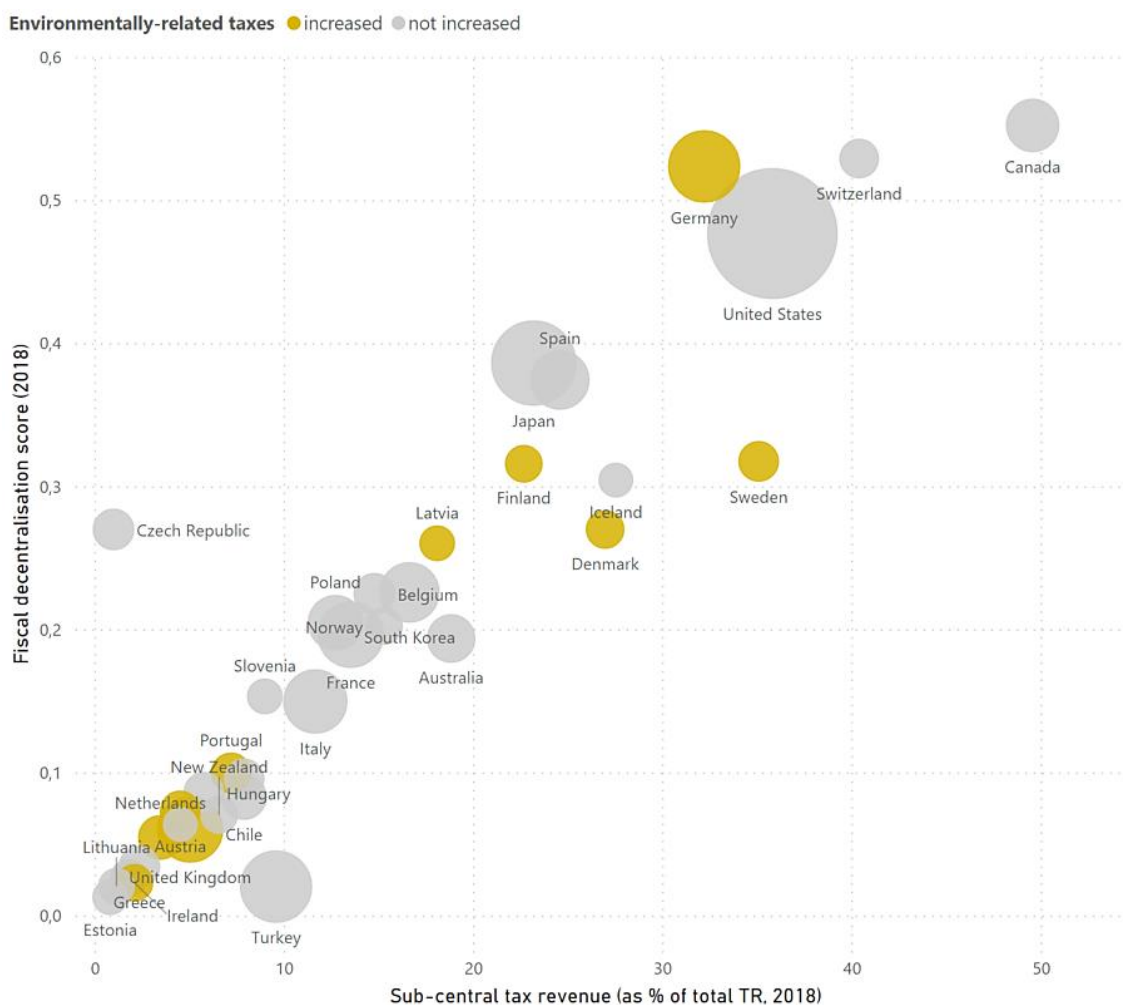
Saját szerkesztés

2. ábra: Fiskális centralizáció/decentralizáció, illetve az egészségügyi adók növekedése vagy változatlansága az OECD-országokban

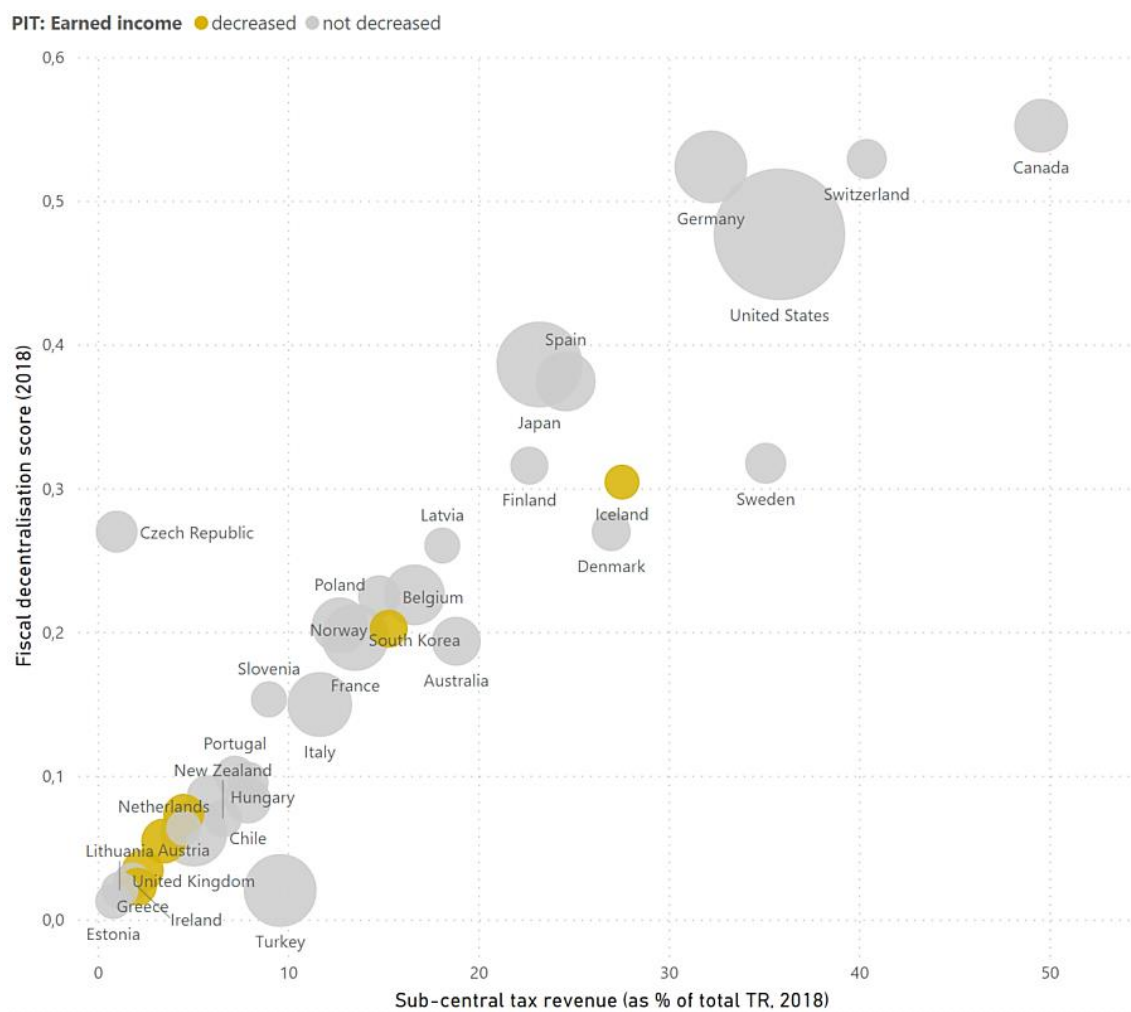
Saját szerkesztés

3. ábra: Fiskális centralizáció/decentralizáció, illetve a környezetvédelmi adók
növekedése vagy változatlansága az OECD országokban

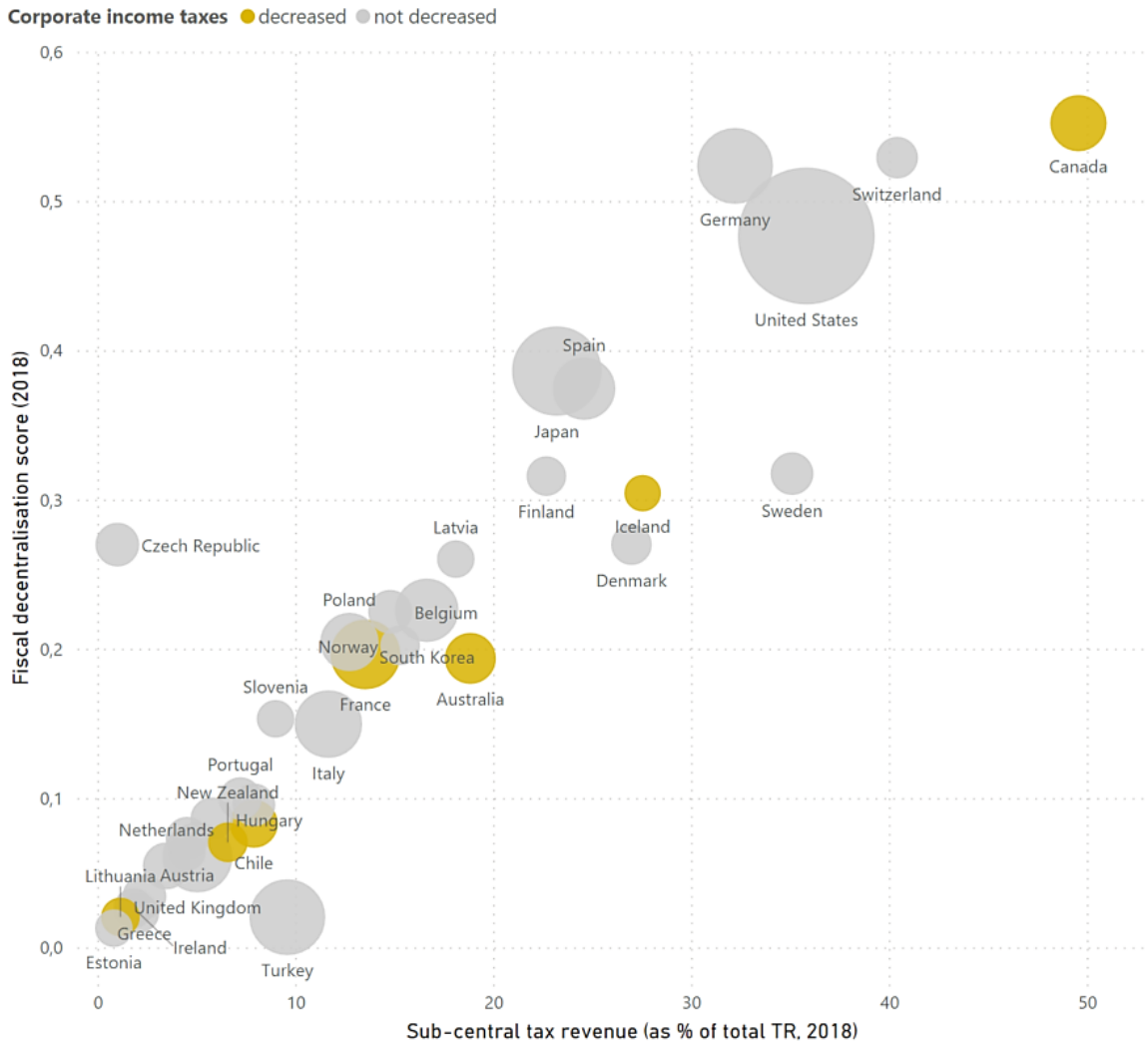
Saját szerkesztés

4. ábra: Fiskális centralizáció/decentralizáció, illetve a személyi jövedelemadók csökkenése vagy változatlansága az OECD-országokban

Saját szerkesztés

5. ábra: Fiskális centralizáció/decentralizáció, illetve a nagyvállalati adók csökkenése vagy változatlansága az OECD-országokban

Saját szerkesztés

A továbbiakban a Világbank fiskális politikai értékelési keretrendszerének kritériumait vizsgálom eredményváltozókként lineáris regresszióval. A 7. táblázatban a kormányzati berendezkedés, a méret, a népesség, az egy főre eső GDP, az állam alatti kormányzati bevételek relatív nagysága, valamint a fiskális decentralizációs mutató szerepelnek magyarázóváltozókként. A 8. táblázatban szereplő magyarázóváltozók az eddig eredményváltozókként vizsgált adópolitikai válaszok (mint *dummy* változók).

Lakócai Csaba / A koronavírus-járványra adott adópolitikai válaszok fiskális jellegzetességei
az OECD országaiban

7. táblázat: Az első járványévre vonatkozó fiskális politikai kritériumok és egyes országváltozók összefüggéseit vizsgáló lineáris regresszió eredményei

Országát- nyezők	célzott- ság	hatási- dő	megelőz- hetőség	megfizet- hetőség	kiszámít- hatóság	visszavon- hatóság	kiterjeszt- hetőség	kivitelez- hetőség
unitárius/ föderális	- **	- **	nem szign.	nem szign.	nem szign.	- ***	nem szign.	nem szign.
méret	nem szign.	nem szign.	nem szign.	nem szign.	nem szign.	nem szign.	nem szign.	nem szign.
népesség	nem szign.	nem szign.	nem szign.	nem szign.	nem szign.	nem szign.	nem szign.	nem szign.
GDP/fő	nem szign.	nem szign.	nem szign.	nem szign.	nem szign.	nem szign.	nem szign.	nem szign.
szubállami adóbevételek	nem szign.	nem szign.	nem szign.	nem szign.	nem szign.	nem sign.	nem szign.	nem szign.
decentr. mutató	nem szign.	nem szign.	nem szign.	nem szign.	nem szign.	+ **	nem szign.	- *

*0,05<p<0,1; **0,01<p<0,05; *** p<0,01

Saját szerkesztés

8. táblázat: Az első járványévre vonatkozó fiskális politikai kritériumok és egyes adópolitikai intézkedések összefüggéseit vizsgáló lineáris regresszió eredményei

Országát- nyezők	célzott- ság	hatási- dő	megelőz- hetőség	megfizet- hetőség	kiszámít- hatóság	visszavon- hatóság	kiterjeszt- hetőség	kivitelez- hetőség
új adó (igen/nem)	nem szign.	nem szign.	nem szign.	nem szign.	nem szign.	nem szign.	nem szign.	nem szign.
egészségügyi adók (nőttek vagy nem)	nem szign.	nem szign.	nem szign.	nem szign.	nem szign.	nem szign.	nem szign.	nem szign.
körny.védelmi adók (nőttek vagy nem)	nem szign.	nem szign.	nem szign.	nem szign.	nem szign.	nem szign.	- ***	nem szign.
szem. jöv.adók (csökkentek vagy nem)	nem szign.	nem szign.	nem szign.	nem szign.	- *	nem szign.	nem szign.	nem szign.
nagyvállalati jöv. adók (csökkentek vagy nem)	nem szign.	nem szign.	nem szign.	nem szign.	nem szign.	nem sign.	- **	- *

*0,05<p<0,1; **0,01<p<0,05; *** p<0,01

Saját szerkesztés

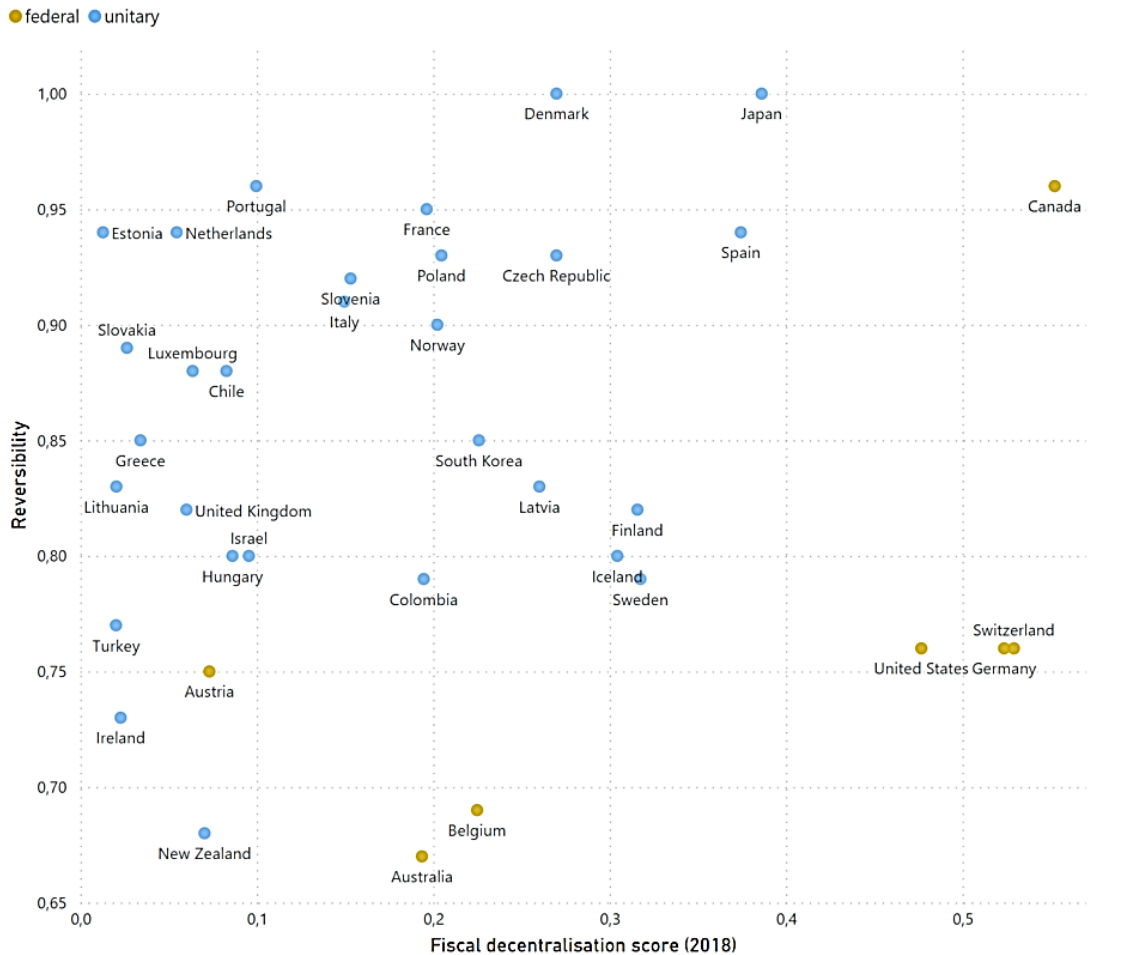
A táblázatokból összességében az látható, hogy a legtöbb esetben nincs szignifikáns kapcsolat az említett változók között, egy kevés esetben viszont kimutatható a korreláció. A 7. táblázat alapján megállapítható, hogy föderális kormányzatú országokban a járvány első évében hozott fiskális politikai intézkedések kisebb valószínűséggel érték el a célzott társadalmi csoportot, lassabban fejtették ki a hatásaikat, illetve nehezebben vonhatók vissza. Ennek az lehet az oka, hogy a járványhelyzetben sokszor a központi kormányzat szintjén vezettek be fiskális intézkedéseket olyan területeken is, amelyek alapvetően az alsóbb kormányzati szintek hatáskörébe tartoznak. Emellett a magasabb fiskális decentralizációval bíró országokban könnyebb az intézkedések visszavonhatósága, de nehezebb a bevezetésük.

A 8. táblázatból az olvasható ki elsősorban, hogy ahol növelték a környezetvédelmi adókat, illetve csökkentették a nagyvállalati jövedelemadókat, ott általában nehezebben tudták kiterjeszteni a fiskális politikai intézkedéseket, ami arra enged következtetni, hogy ezek az adópolitikai lépések járványidőszakban nehezen általánosítható gyakorlatok.⁴ Emellett a személyi jövedelemadók csökkentése az összköltségek kiszámíthatóságával, a vállalati adók csökkentése pedig az adminisztratív kivitelezhetőségével mutat gyenge negatív kapcsolatot.

A fenti két táblázatban látható egy-egy összefüggést a részletesebb szemléltetés érdekében érdemes adatvizualizációs eszközökkel is megvizsgálni. A 7. táblázat alapján az intézkedések visszavonhatósága a kormányzati berendezkedéssel és a fiskális decentralizációs mutatóval mutat viszonylag erős kapcsolatot, amit a 6. ábra pontdiagramja az egyes országok feltüntetésével szemléltet. Bár összességében a vizsgált sokaságra nagy szórás jellemző, kivehető az ábrán, hogy a föderális országok esetében a legalacsonyabbak között van a visszavonhatósági érték, ami alól csak Kanada jelent kivételt.

⁴ Másként fogalmazva rendkívüli járványhelyzet idején a prioritások megváltozása miatt nem tűnik időszerűnek a környezetvédelmi adóztatással történő gazdaságsszabályozás, ami azonban még nem zárja ki azt, hogy a járványhelyzetet követően ismét ehhez az eszközhöz nyúljanak a kormányok. Ugyanakkor a nagyvállalati jövedelemadók csökkentése sem tűnik időszerűnek, mivel a gazdasági versenyképesség szempontja szintén háttérbe szorult a rendkívüli egészségügyi helyzetben.

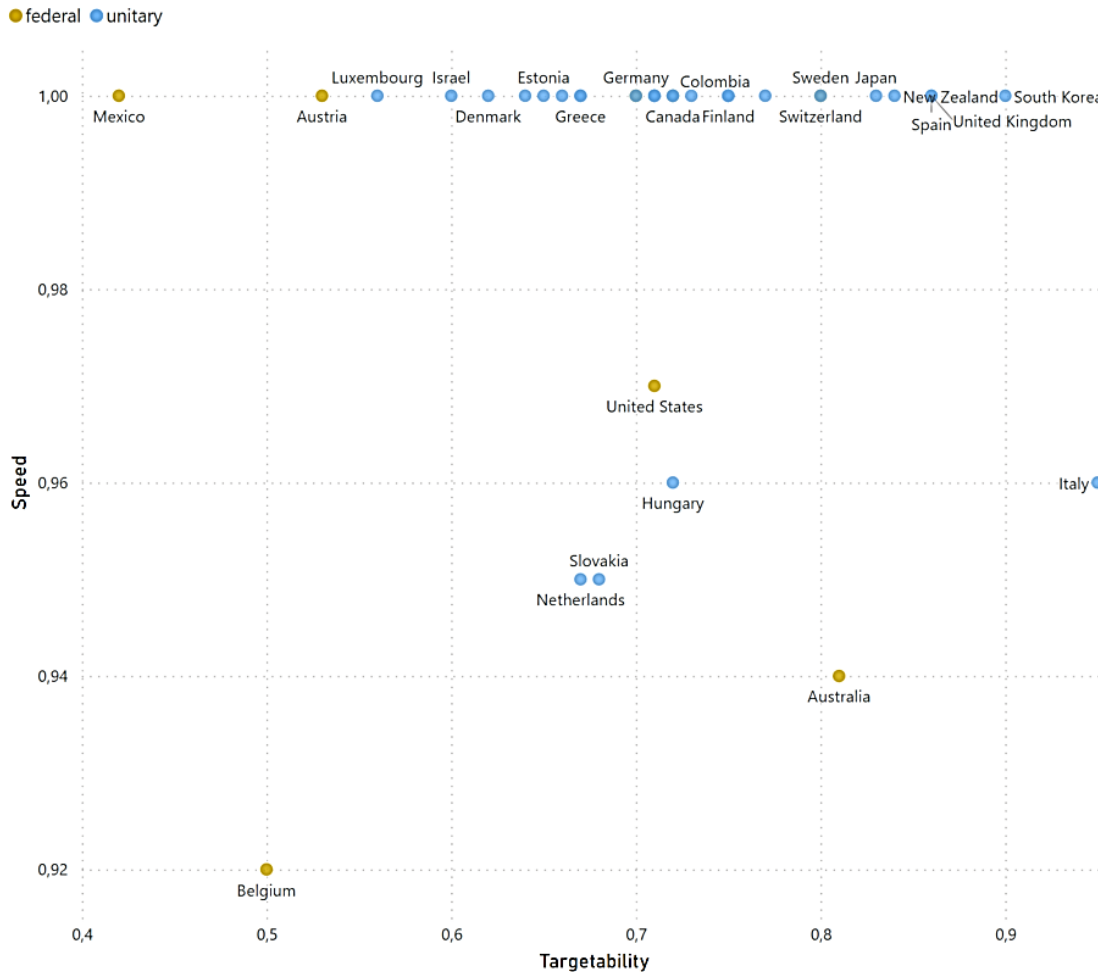
6. ábra: A fiskális decentralizációs mutató, az első járványévben hozott fiskális politikai intézkedések visszavonhatósága, valamint a kormányzati berendezkedés összefüggései az OECD-országok körében

Saját szerkesztés

A 7. táblázat alapján az is megállapítható még, hogy a kormányzati berendezkedéssel valamelyest összefügg a fiskális intézkedések célzottsága és hatásideje, amit a 8. ábra szemléltet grafikusán. Látható, hogy a hatásidő kritériumára a vizsgált országok többsége – köztük két föderális berendezkedésű ország is – maximális értéket kapott, ugyanakkor a két legalacsonyabb értéke két föderális országnak van. Az intézkedések célzottsága tekintetében a három legalacsonyabb értéket szintén föderális kormányzatú országok kapták. A 7. ábrán a teljes vizsgált országsokasághoz viszonyítva Belgium tűnik kiugró esetnek az említett változók alacsony értékei miatt.

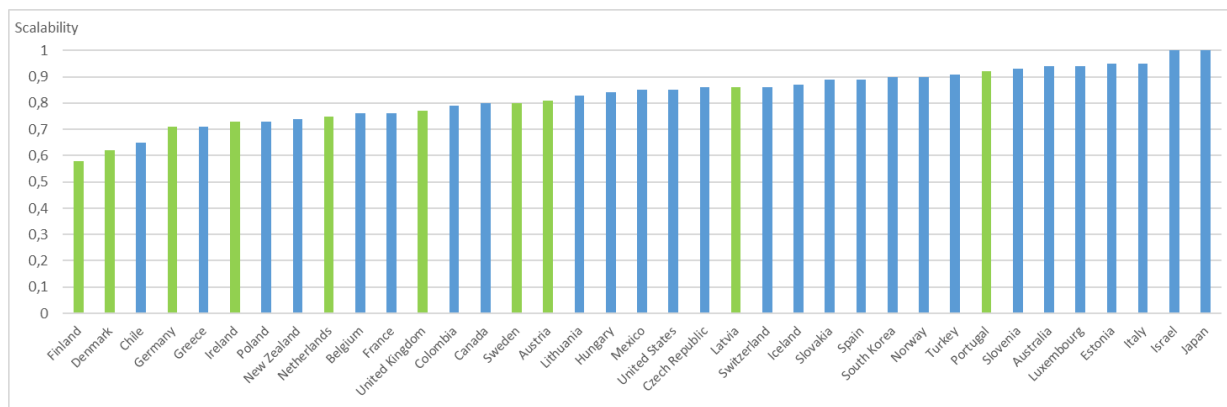
7. ábra: Az első járványévben hozott fiskális politikai intézkedések célzottsága és hatásideje, valamint a kormányzati berendezkedés összefüggései az OECD-országok körében

Saját szerkesztés

A 8. táblázatban a leginkább szignifikáns (negatív előjelű) kapcsolatot a fiskális intézkedések kiterjeszthetősége és a környezeti adók növekedése vagy változatlansága mutatja, amit a 8. ábra oszlopdiagramja szemléltet. Látható, hogy ahol növekedtek a környezetvédelmi adók, ott a meghozott intézkedések kevésbé terjeszthetők ki, aminek az lehet az oka – mint fentebb szó volt róla –, hogy járványidőszakban megváltoznak a politikai prioritások. Lettország és Portugália kivételt jelentenek ebből a szempontból; ezekben az országokban növelték a környezetvédelmi adókat a vizsgált időszakban, ugyanakkor a mediánnál nagyobb értéket kapott a fiskális intézkedések kiterjeszthetősége.

8. ábra: A környezetvédelmi adók növelése (zölddel) vagy változatlansága (kékkel), illetve a fiskális intézkedések kiterjeszthetősége az OECD-országokban az első járványévben

Saját szerkesztés

Összegzés

A dolgozatban bemutatott elemzésekből levonható elsődleges következtetés az, hogy a legtöbb vizsgált változó tekintetében a járványhelyzet első évében hozott adópolitikai válaszok nem függnak össze szignifikánsan sem az országtényezőkkel, sem pedig az intézkedések (rövid távú) hatásaival. Néhány sajátosságot és összefüggést ugyanakkor sikerült korlátozottan kimutatni, amelyeket az alábbiakban pontokba szedve foglalom össze.

- 1) Az új adófajták bevezetése valamennyire összefügg a fiskális decentralizációval.
- 2) A fiskális politikai intézkedések kisebb valószínűséggel és lassabban érték el a céljaikat, illetve nehezebben vonhatók vissza a föderális országokban.
- 3) A fiskálisan decentralizáltabb országokban az adópolitikai intézkedéseket nehezebben vezették be, de könnyebben vonták vissza.
- 4) Járványidőszakban nem tűnik célszerűnek a környezetvédelmi adójárulékok növelése, mert a fiskális intézkedések nehezebben terjeszthetők ki, mint ott, ahol nem növelték azokat.
- 5) Ahol csökkentek a személyi jövedelemadók, nehezebben számíthatók ki a járványhelyzet gazdasági kezelésének összköltségei.

- 6) A nagyvállalati adók csökkentésének adminisztratív kivitelezése nehéz, a kiterjesztése pedig nem célszerű a járványhelyzet idején.

A járványhelyzet első évében hozott adópolitikai (és egyéb fiskális) intézkedések sokfélesége arra enged következtetni, hogy nincsenek egyértelmű és általánosan alkalmazható jó gyakorlatok (ún. *best practices*), hanem minden kormány a saját kontextusában igyekezett kezelni a járvány gazdasági hatásait. Ugyanakkor ezeknek a hatásoknak vannak mostanra jól – vagy legalábbis már jobban – látható globális következményei. Az egyik ilyen tendencia, hogy általában nőttek az egyenlőtlenségek mind az országok között, mind az országokon belül. A Világbank 2022-es év eleji jelentése szerint az első két járványévben az anyagi szempontból legsérülékenyebbeket érintették leginkább a negatív gazdasági hatások (World Bank, 2022). Ugyanez a tanulmány megállapítja azt is, hogy bár a 2020-as visszaesés után 2021-ben látványosan fellendült a globális termelés volumene, az országok többségének gazdasági helyzete instabillá vált, amit a magas inflációs ráták és a megnövekedett államadósságok jeleznek. Ezeknek a problémáknak a kezelése, kiegészülve a járvány előtt is meglévő globális problémákkal és kihívásokkal, átfogóbb és koordináltabb szakpolitikai fellépéseket kíván mind állami, mind pedig nemzetközi szinten.

Hivatkozások

- European Commission (2021): *Questions and answers: Communication on fiscal policy response to coronavirus pandemic*. Brussels, 3 March 2021
- IMF (2021): *Build Forward Better*. IMF Annual Report 2021
- Ivanyna, M. – Shah, A. (2012): *How Close Is Your Government to Its People? Worldwide Indicators on Localization and Decentralization*. The World Bank, Policy Research Working Paper 6138
- Lledó, V. – Gbohoui, W. – Ncuti, C. – Hu, C. – Xiang, Y. (2020): *The IMF Fiscal Decentralization Dataset*. International Monetary Fund
- Nobilis, B. (2021): *Economic Analyses of International Taxation, Theories, Hungarian Perspectives and the Latest Developments in International Taxation*. In: Kecő, G. (ed.): *International and European Taxation*. Eötvös University Press, Budapest.
- OECD (2021/1): *OECD Secretary-General Tax Report to G20 Finance Ministers and Central Bank Governors – April 2021*, OECD, Paris
- OECD (2021/2): *Tax and fiscal policies after the COVID-19 crisis*. Tackling Coronavirus (COVID-19): Contributing to a Global Effort. <https://www.oecd.org/coronavirus/en/>
- OECD (2021/3): *Tax Policy Reforms 2021: Special Edition on Tax Policy during the COVID-19 Pandemic*. OECD Publishing, Paris
- World Bank (2021): *A Review of Fiscal Policy Responses to COVID-19*. MTI Insight. World Bank, Washington, DC.
- World Bank (2022): *Global Economic Prospects, January 2022*. Washington, DC.
- Zeidy, I. A. (2020): *Fiscal Policy Responses Limit COVID 19's Economic Damage*. Special report, Common Market for Eastern and Southern Africa

Felhasznált adatforrások

IMF adatállománya:
<https://data.imf.org/?sk=1C28EBFB-62B3-4B0C-AED3-048EEEBB684F>

OECD adatállománya:
<https://www.oecd.org/tax/tax-policy/country-reviews-advice/>

Világbank adatállománya:
<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>

Függelék

A tanulmányban bemutatott elemzésekhez használt adatállomány (saját szerkesztés a hivatkozott források adatai alapján)

Country	Gov.	Size (km ²)	Pop. (mil. ppl.)	GDP/cap. (int. \$)	Sub- centr. TR (%)	TR decentr. score	New tax	Health- related taxes	Environm.- related taxes	Personal income taxes	Corporate income taxes	Target- ability	Speed	Abuse resist.	Cost recov.	Predict. & cost control	Rever- sibility	Scala- bility	Admin. comp.
Australia	federal	7692,024	23,4	53,469	18,8	0,19	no	not increased	not increased	not decreased	decreased	0,81	0,94	0,63	0,18	0,82	0,67	0,94	0,5
Austria	federal	83,879	8,8	58,946	4,5	0,07	no	not increased	increased	decreased	not decreased	0,53	1	0,57	0,38	0,53	0,75	0,81	0,55
Belgium	federal	30,689	11,4	54,904	14,8	0,22	yes	increased	not increased	not decreased	not decreased	0,5	0,92	0,56	0,39	0,63	0,69	0,76	0,54
Canada	federal	9984,670	35,2	51,341	49,6	0,55	yes	not increased	not increased	not decreased	decreased	0,72	1	0,6	0,25	0,41	0,96	0,8	0,43
Chile	unitary	756,096	17,5	25,155	7,9	0,08	no	not increased	not increased	not decreased	decreased	0,71	1	0,65	0,65	0,76	0,88	0,65	0,77
Colombia	unitary	1141,748	50,3	15,634	-	0,19	yes	not increased	not increased	not decreased	decreased	0,72	1	0,56	0,36	0,68	0,79	0,79	0,6
Czech Republic	unitary	78,866	10,5	43,299	1,0	0,27	no	increased	not increased	not decreased	not decreased	0,71	1	0,29	0,36	0,36	0,93	0,86	0,45
Denmark	unitary	42,933	5,8	60,178	27,0	0,27	no	not increased	increased	not decreased	not decreased	0,62	1	0,77	0,62	0,54	1	0,62	0,67
Estonia	unitary	45,227	1,3	38,915	0,8	0,01	no	increased	not increased	not decreased	not decreased	0,65	1	0,28	0,24	0,18	0,94	0,95	0,47
Finland	unitary	338,455	5,5	51,426	22,7	0,32	no	increased	increased	not decreased	not decreased	0,75	1	0,75	0,51	0,75	0,82	0,58	0,5
France	unitary	640,679	65,2	49,435	13,5	0,20	no	not increased	not increased	not decreased	decreased	0,75	1	0,58	0,33	0,47	0,95	0,76	0,59
Germany	federal	357,022	83,1	56,278	32,2	0,52	no	not increased	increased	not decreased	not decreased	0,7	1	0,62	0,43	0,48	0,76	0,71	0,39
Greece	unitary	131,957	10,7	30,722	2,4	0,03	yes	not increased	not increased	decreased	not decreased	0,67	1	0,57	0,33	0,43	0,85	0,71	0,67
Hungary	unitary	93,030	9,8	34,507	5,8	0,09	yes	increased	not increased	not decreased	not decreased	0,72	0,96	0,42	0,27	0,33	0,8	0,84	0,75
Iceland	unitary	102,775	0,36	60,061	27,6	0,30	no	not increased	not increased	decreased	decreased	0,73	1	0,57	0,47	0,6	0,8	0,87	0,31
Ireland	unitary	70,273	4,9	88,240	2,1	0,02	no	not increased	increased	decreased	not decreased	0,75	1	0,63	0,36	0,4	0,73	0,73	0,87
Israel	unitary	20,770	9,3	42,146	7,9	0,10	no	not increased	not increased	not decreased	not decreased	0,6	1	1	0,5	0,7	0,8	1	0,9
Italy	unitary	301,340	60,3	44,248	11,7	0,15	yes	increased	not increased	not decreased	not decreased	0,95	0,96	0,61	0,36	0,6	0,91	0,95	0,52
Japan	unitary	377,975	126,5	43,235	23,2	0,39	no	not increased	not increased	not decreased	not decreased	0,83	1	0,5	0,5	0,5	1	1	0,5

Lakócai Csaba / A koronavírus-járványra adott adópolitikai válaszok fiskális jellegzetességei

az OECD országokban

South Korea	unitary	100,363	51,7	43,143	16,6	0,23	no	not increased	not increased	not decreased	not decreased	0,9	1	0,5	0,19	0,5	0,85	0,9	0,65
Latvia	unitary	64,589	2,0	32,191	18,1	0,26	no	increased	increased	not decreased	not decreased	0,71	1	0,71	0,57	0,71	0,83	0,86	0,86
Lithuania	unitary	65,300	2,7	38,501	1,2	0,02	no	not increased	not increased	not decreased	decreased	0,72	1	0,83	0,39	0,33	0,83	0,83	0,5
Luxembourg	unitary	2,586	0,62	121,292	4,5	0,06	yes	not increased	not increased	not decreased	not decreased	0,56	1	0,73	0,67	0,88	0,88	0,94	0,8
Mexico	federal	1972,550	126,0	20,582	5,7	-	no	not increased	not increased	not decreased	decreased	0,42	1	0,77	0,77	0,86	0,93	0,85	0,77
Netherlands	unitary	41,865	17,4	59,554	3,5	0,05	yes	not increased	increased	decreased	not decreased	0,67	0,95	0,38	0,33	0,3	0,94	0,75	0,88
New Zealand	unitary	268,021	4,8	43,952	6,6	0,07	no	not increased	not increased	not decreased	decreased	0,84	1	0,56	0,11	0,53	0,68	0,74	0,65
Norway	unitary	385,207	5,3	66,831	15,3	0,20	no	not increased	not increased	decreased	not decreased	0,7	1	0,67	0,33	0,53	0,9	0,9	0,6
Poland	unitary	312,696	38,3	34,431	12,7	0,20	yes	not increased	not increased	not decreased	not decreased	0,66	1	0,72	0,53	0,72	0,93	0,73	0,59
Portugal	unitary	92,226	10,3	36,639	7,2	0,10	no	not increased	increased	not decreased	not decreased	0,64	1	0,84	0,67	0,71	0,96	0,92	0,75
Slovakia	unitary	49,035	5,4	34,066	1,8	0,03	no	not increased	not increased	not decreased	not decreased	0,68	0,95	0,56	0,56	0,79	0,89	0,89	0,76
Slovenia	unitary	20,271	2,1	40,983	9,0	0,15	no	increased	not increased	not decreased	not decreased	0,67	1	1	0,5	0,79	0,92	0,93	0,71
Spain	unitary	505,990	47,4	42,195	24,6	0,37	no	not increased	not increased	not decreased	not decreased	0,86	1	0,54	0,46	0,57	0,94	0,89	0,84
Sweden	unitary	450,295	10,0	55,819	35,1	0,32	yes	increased	increased	not decreased	not decreased	0,8	1	0,47	0,33	0,47	0,79	0,8	0,73
Switzerland	federal	41,285	8,5	70,989	40,4	0,53	no	not increased	not increased	not decreased	not decreased	0,8	1	0,57	0,42	0,5	0,76	0,86	0,67
Turkey	unitary	783,356	83,5	28,134	9,6	0,02	yes	not increased	not increased	not decreased	not decreased	0,77	1	0,65	0,48	0,78	0,77	0,91	0,86
United Kingdom	unitary	242,495	67,5	48,698	5,1	0,06	no	not increased	increased	not decreased	not decreased	0,86	1	0,5	0,32	0,41	0,82	0,77	0,67
United States	federal	3796,742	328,0	65,297	35,8	0,48	no	not increased	not increased	not decreased	not decreased	0,71	0,97	0,59	0,25	0,66	0,76	0,85	0,69